

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра культурології та хореографічного мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилук С. В. _____
Протокол № __ від _____ 2018 р.

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

СУЧАСНІ АРТ-ПРАКТИКИ І ВІЗУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ

підготовки магістра

спеціальності 034 Культурологія

освітньої програми (спеціалізації) Культурологія

Луцьк – 2018

Програма навчальної дисципліни «Сучасні арт-практики і візуальна комунікація» підготовки магістра, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 034 Культурологія, за освітньою програмою Культурологія

Розробник: зав. кафедри культурології та хореографічного мистецтва, доктор філософських наук, професор Головей В. Ю.

Рецензент: Гудзенко-Александрук О. Г., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства СНУ імені Лесі Українки

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри історії теорії мистецтв та виконавства

протокол № ____ від _____ 2018 р.

Завідувач кафедри: _____ (Головей В. Ю.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету культури і мистецтв

протокол № ____ від _____ 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (Шиманський П. Й.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

протокол № ____ від _____ 2018 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1
денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Гуманітарні науки 03 Спеціальність 034 Культурологія Освітня програма Культурологія Освітній ступінь - магістр	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 5
ІНДЗ: немає		Семестри 10
		Лекції 18 год.
	Семінарські 16 год.	
		Самостійна робота 78 год.
		Консультації 8 год.
		Форма контролю: екзамен 10 семестр

заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Гуманітарні науки 03 Спеціальність 034 Культурологія Освітня програма «Культурологія» Освітній ступінь - магістр	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 6
ІНДЗ: немає		Семестри 12
		Лекції 12 год.
	Семінарські 10 год.	
		Самостійна робота 84 год.
		Консультації 14
		Форма контролю: екзамен 12 семестр

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Програма навчальної дисципліни “Сучасні арт-практики і візуальна комунікація” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності “Культурологія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є специфіка актуальних художніх практик та способів візуальної комунікації в контексті сучасної

медіакультури.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення курсу передбачає використання знань, набутих із таких навчальних дисциплін як комунікативна філософія, історія культури, історія та теорія образотворчого мистецтва, естетика, медіакультура тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Нова візуальність та її культуротворчий потенціал.
2. Сучасні візуальні арт-практики: типологія та особливості.

Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. **Метою викладання** навчальної дисципліни “Сучасні арт-практики і візуальна комунікація” є вивчення і систематизація сучасних арт-практик та форм візуальної комунікації, осмислення їх ролі та функцій у сучасній культурі.

2.2. **Основними завданнями** вивчення дисципліни “Сучасні арт-практики і візуальна комунікація” є вироблення умінь та навичок культурологічного аналізу сучасних арт-практик, поглиблення філософсько-культурологічного розуміння візуальної культури як важливого фактору розвитку інформаційного суспільства та формування нового типу особистості.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

знати:

- специфіку сучасних арт-практик та їх типологію;
- формальні та змістовні особливості сучасних різновидів візуальної комунікації;
- провідні філософсько-культурологічні концепції візуальності;
- сучасні інформаційні технології в екранних мистецтвах;

вміти:

- аналізувати науково-технічні та соціокультурні фактори становлення нової візуальності;
- розуміти семантику медіа-зображень, адекватно сприймати їх естетичні якості;
- визначати особливості репрезентації колективних уявлень в сучасних медіамистецтвах;
- володіти доступними практичними навичками візуальної медіа-комунікації.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Нова візуальність та її культуротворчий потенціал.

Тема 1. Поняття нової візуальності

Іконічний поворот в культурі. Семантика понять «візуальне», «візуальність». Зміна парадигм у візуальному сприйнятті. Технічна опосередкованість візуального сприйняття у просторі медіакультури. Криза репрезентації та традиційних форм образотворчості. Характерні риси “нової візуальності”. Візуальність та індустрія розваг. Медіатехнічне опосередкування сприйняття реального світу. Проблематичність поняття реальності. Віртуальність та її онтологічний статус. Візуальне та віртуальне.

Тема 2. Образотворчість в контексті сучасної медіареальності

Медіареальність як домінуючий культурний простір сучасності. Трансформації мистецтва під впливом медіа. Нова концепція образу як візуальної сутності. Поняття візуального мистецтва. Художньо-естетичний аспект мас-медіа. Нові інформаційні технології та технічні можливості сучасного мистецтва. Художник в епоху медіа. Поняття медіамистецтва. Структура та типологія медіамистецтва. Віртуальна природа медіамистецтва. Концепт «нематеріальності та примарності» Ф. Ліотара. «Нова трансцендентність» медіа мистецтва. Образотворчість у перспективі пост-медіальності.

Тема 3. Соціокультурні фактори становлення сучасних арт-практик

Соціокультурний контекст розвитку художньої культури в епоху постмодерну. Економічний та політичний аспекти розвитку сучасного мистецтва. Мистецтво в системі товарно-грошових відносин та сфери масового виробництва та споживання. Зміна соціального статусу мистецтва та його суспільних функцій. Нівелювання дихотомії “елітарне-масове” в новітній художній культурі. Експлікація понять «сучасне мистецтво» та «актуальне мистецтво». Нові інформаційні технології та технічні можливості сучасної художньої творчості. Вихід за межі традиційних уявлень про мистецтво. Зміст поняття «арт-практики». Соціокультурна специфіка сучасних арт-практик.

Змістовий модуль 2. Сучасні візуальні арт-практики: типологія та особливості.

Тема 4. Передумови становлення сучасних арт-практик в історичній ретроспективі

Криза репрезентації у традиційних видах образотворчого мистецтва. Мистецтво постмодерну і художній авангард початку ХХ століття: відмінності та точки перетину. Моріс Дюшан та епатажні експерименти модернізму. Розмивання критеріїв художності та криза традиційних уявлень про мистецтво. Культ техніки. Пошуки «чистої художньої форми» та розширення меж

художньої вражальності. Поєднання статички і динаміки. Кінетичне мистецтво. Мобілі Олександра Кальдера. Візуальні експерименти оп- і поп-арту (Р. Раушенберг, Е. Воргол). Концептуалізм як нео-авангард. Художньо-естетичні особливості концептуального мистецтва. Творчість Джозефа Кошута та Іллі Кабакова. Концептуальний об'єкт та інсталяція.

Тема 5. Становлення нової художньої парадигми в епоху постмодерну

Специфіка постмодерних візуальних арт-практик. Трансавангард і рух "Нових диких": С. Кіа, Ф. Клементе (Італія); Г. Базеліц, А. Кіфер, З. Польке (Німеччина). Нео-концептуалізм і мінімалізм. Нео-поп, або пост-поп (творчість Джеффа Кунса). Кітч і пастіш. Перформативність постмодерного мистецтва. Багатоманітність художніх практик перфомансу. Творчість Йозефа Бойса. Інвайронмент та акціонізм. Постмодерна інсталяція. Полістилістика Деміана Херста. Постмодерна стилістика в сучасній кінематографії. Постмодерне мистецтво в Україні. Художні проекти групи «Совіарт». Творчість В. Цаглова, О. Чепелик, А. Гнилицького, І. Чічкана.

Тема 6. Мистецтво «нових медіа»

Витвір мистецтва як відеотекст. Специфіка презентації та сприйняття рухомого образу. Фото, кіно і відеофіксація дії (творчість Гюнтера Юккера, Жана Тенглі, Яніса Кунеліса, Маріо Мерца та ін.). Розвиток відеоарту (творчість Іва Кляйн та Нам Джунга Пайка). Різноманітність концептуальних і технічних стратегій відеоарту. Художні відеоакції та відео-перфоманси. Просторово-часові параметри відео- і кіноінсталяцій. Телекратія і кліп-культура. Комп'ютерні мистецтва: експерименти з віртуальною реальністю (комп'ютерна графіка, анімація, відео, цифровий живопис, інтерактивні проекти). Нові художні якості дигітальної фотографії. Проблеми і перспективи розвитку мистецтва на початку третього тисячоліття.

Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб	Інд	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Нова візуальність та її культуротворчий потенціал.							
Тема 1. Поняття нової візуальності.	18	2	2			14	

Тема 2. Образотворчість в контексті сучасної медіареальності.	18	2	2			12	2
Тема 3. Соціокультурні фактори становлення сучасних арт-практик.	22	4	2			14	2
Разом за змістовим модулем 1	58	8	6			40	4
Змістовий модуль 2. Сучасні візуальні арт-практики: типологія та особливості.							
Тема 4. Передумови становлення сучасних арт-практик в історичній ретроспективі.	12	2	2			12	
Тема 5. Становлення нової художньої парадигми в епоху постмодерну.	14	4	4			12	2
Тема 6. Мистецтво «нових медіа».	12	4	4			14	2
Разом за змістовим	38	10	10			38	4
Усього годин	120	18	16		38	78	8

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	<p style="text-align: center;">Поняття нової візуальності</p> <p>1. Іконічний поворот в культурі. 2. Семантика понять «візуальне», «візуальність». 3. Характерні риси “нової візуальності”.</p>	2
2	<p style="text-align: center;">Образотворчість в контексті сучасної медіареальності</p> <p>1. Медіареальність як домінуючий культурний простір сучасності. 2. Нові інформаційні технології та технічні можливості сучасного мистецтва. 3. Поняття візуального мистецтва. 4. Медіамистецтво: структура та типологія.</p>	2
3	<p style="text-align: center;">Соціокультурні фактори становлення сучасних арт-практик</p>	2

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціокультурний контекст розвитку художньої культури в епоху постмодерну. 2. Експлікація понять «сучасне мистецтво» та «актуальне мистецтво». 3. Соціокультурна специфіка сучасних арт-практик. 	
4	<p>Передумови становлення сучасних арт-практик в історичній ретроспективі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мистецтво постмодерну і художній авангард початку ХХ століття: відмінності та точки перетину. 2. Пошуки «чистої художньої форми» та розширення меж художньої вражальності. 3. Візуальні експерименти оп- і поп-арту (Р. Раушенберг, Е. Воргол). 4. Концептуалізм як нео-авангард. 	2
5	<p>Становлення нової художньої парадигми в епоху постмодерну</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Специфіка постмодерних візуальних арт-практик. 2. Трансавангард і рух “Нових диких”. 3. Багатоманітність художніх практик перформансу. 4. Інвайронмент та акціонізм. 5. Постмодерне мистецтво в Україні. 	4
6	<p>Мистецтво «нових медіа»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Витвір мистецтва як відеотекст. 2. Різноманітність концептуальних і технічних стратегій відеоарту. 3. Просторово-часові параметри відео- і кіноінсталяцій. 4. Телекратія і кліп-культура. 5. Нові художні якості дигітальної фотографії. 6. Комп’ютерні мистецтва. 	4
Разом		16

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/	Тема	Кількість годин
------	------	-----------------

п		
1	Нова візуальність та індустрія розваг.	14
2	Трансформації мистецтва під впливом медіа. Концепція образу як візуальної сутності.	12
3	Мистецтво в системі товарно-грошових відносин та сфери масового виробництва та споживання.	14
4	Художньо-естетичні особливості концептуального мистецтва.	12
5	Постмодерна стилістика в сучасній кінематографії.	12
6	Художні експерименти з віртуальною реальністю (комп'ютерна графіка, анімація, відео, цифровий живопис, інтерактивні проекти).	14
	Разом	78

Індивідуальні завдання

Програмою курсу передбачається обов'язкове індивідуальне науково-дослідне завдання, яке виконується на основі засвоєння певного змістовного модулю або змісту навчального курсу в цілому. Основна мета такого завдання полягає у систематизації, закріпленні, поглибленні теоретичних знань із курсу та застосування їх при вирішенні конкретних дослідницьких задач. Автор має продемонструвати рівень своєї фахової кваліфікації, ерудиції, а також володіння методикою та методологією культурологічного дослідження. Виконання завдання покликані сприяти підвищенню рівня інтелектуальної та дослідницької культури, більш глибокому осмисленню найістотніших проблем розвитку актуального мистецтва, засвоєнню необхідних форм та методів науково-практичної діяльності, розвитку творчого мислення.

Завдання пропонуються у формі написання творчої роботи (есе), яка має вирізнятися, з одного боку, концептуальним характером, а з другого, – самобутнім авторським підходом до теми. Передусім, на високу оцінку може претендувати робота, яка містить власний погляд на розглядувану проблему, відзначається логічністю і переконливістю аргументації, конкретними прикладами з історії культури, а по можливості, зв'язком із сучасними культурними реаліями.

Робота повинна містити план, обґрунтування вибору теми, концептуальні висновки і список використаної літератури. Орієнтовний обсяг такої роботи – 10 - 15 сторінок.

Примірна тематика творчих робіт:

1. Нові інформаційні технології та технічні можливості сучасного мистецтва.
2. Художньо-естетичний аспект мас-медіа.

3. Медіамистецтво у виставкових галереях та музеях.
4. Науково-технічні та соціо-культурні фактори медіагенезису.
5. Особливості хронотопу фотографічного зображення.
6. Дигітальна фотографія як пріоритетна складова сучасного медіамистецтва.
7. Фотографування як пізнання та інтерпретація реальності.
8. Різноманітність концептуальних і технічних стратегій відеоарту.
9. Сучасні анімаційні технології.
10. Просторово-часові параметри відео- і кіноінсталяцій.
11. Комп'ютерні мистецтва: експерименти з віртуальною реальністю.
12. Сучасний відеоарт: специфіка презентації та сприйняття рухомого образу.
13. Новітні концепції кінематографічного «синтезу мистецтв».
14. Особливості постмодерної кіноестетики.

Методи та засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль, завданням якого є перевірка студентами вивченого матеріалу, визначення ступеня його засвоєння, вироблення навчальних та дослідницьких навичок, формування вміння самостійної роботи з філософськими текстами та спроможності їх осмислення і інтерпретації; а також вироблення навичок письмової та усної самопрезентації.

Поточний контроль здійснюється за такими напрямками:

- контроль за систематичністю та активністю роботи на семінарських заняттях (усне та письмове опитування);
- контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять (індивідуальні співбесіди);
- контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді контрольних завдань;
- контроль за виконанням індивідуального навчально-дослідного завдання для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять.

Модульний контроль здійснюється у формі написання контрольних робіт. На модульну контрольну роботу виносяться питання, розглянуті під час вивчення змістового модуля на лекціях, семінарах і самостійно.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Таблиця 3

Поточний контроль	Модульний	Загаль
--------------------------	------------------	---------------

(max = 40 балів)							контроль (max = 60 балів)		на кіль- кість балів
Модуль 1						Модуль 2	Модуль 3		
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	10	30	30	100
5	5	5	5	5	5				

**Максимальна кількість балів,
яку може отримати студент за види навчальних робіт:**

Семінарські заняття – (за одну тему – 5 балів, у тому числі – відповідь на питання – 4 бали, доповнення – 1 бал) – 30 балів;
індивідуальне навчально-дослідне завдання – 10 балів;
модульна контрольна робота №1 – 30 балів;
модульна контрольна робота №2 – 30 балів.

Критерії оцінювання:

Семінарських занять:

- змістовність, глибина висвітлення проблеми;
- логічна послідовність викладу матеріалу;
- підкріплення викладу конкретними прикладами;
- власна точка зору на проблему;
- засвоєння категоріального апарату;
- опрацювання джерел з теми заняття;
- вміння зробити висновки, узагальнення;
- активна участь в обговоренні та дискусіях.

Самостійної та індивідуальної роботи (проблемні завдання, реферати, творчі роботи, індивідуальні науково-дослідні завдання):

- поглиблене вивчення джерел,
- опрацювання категоріального апарату;
- актуальність та складність обраної проблеми;
- змістовність, глибина розкриття теми;
- творчий підхід, самостійність мислення;
- опрацювання літератури: кількісні і якісні параметри.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Таблиця 4

Сума балів	Оцінка	Оцінка за національною шкалою
-------------------	---------------	--------------------------------------

за всі види навчальної діяльності	ECTS	для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 – 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 – 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. - М., 1974.
2. Базен А. Онтология фотографического образа // Что такое кино? – М., 1972.
3. Барт Р. Camera lucida. М: Ad Marginem, 1997.
4. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності. // Беньямін В. Вибране. / Пер. з нім. – Львів, 2002. – С. 53-97.
5. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. / Пер. з франц. – К., 2004.
6. Бурлака В. Фігуративний живопис кінця 1980-х – початку 2000-х років: тенденції розвитку // Сучасне мистецтво. Зб-к Інституту проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Вип. І. – К., 2004.
7. Вейцман Е.М, Очерки философии кино. – М, 1987.
8. Виртуальная реальность // Лексикон нонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века. – М., 2003. – С. 110-118.
9. Гройс Б. Искусство утопии. – М., 2003.
10. Гройс Б. Комментарии к искусству. – М., 2003.
11. Гусаченко В.В. Трансгрессии модерна. – Х., 2002.
12. Дебор Ги. Общество спектакля. – М., 2000.
13. Делёз Ж. Кино. М: Ad Marginem, 2004.
14. Деррида Ж. Письмо та відмінність. – К., 2004.
15. Деррида Ж. Позиции. - Киев, 1996.
16. Дземидок Б. Институциональная теория искусства // Американская философия искусства. – Екатеринбург, 1997. – С. 240-248.
17. Зонтаг С. Про фотографію. – К., 2002.

18. Крэри Д. Обновленное видение // Художественный журнал. 1995. № 8.
19. Кириллова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну. – М., 2005. – С. 78-127, 301-364.
20. Лакан Ж. Телевидение. – М., 2001.
21. Лесли Р. Поп-арт. Новое поколение стиля. М., 1998.
22. Лиотар Ж.-Ф. Ответ на вопрос: что такое постмодерн? - В сб.: "Ad Marginem'93",. – М, 1994.
23. Мерло-Понти М. Око и дух. М: Искусство, 1992.
24. Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття. – К., 2002.
25. Милитинская К.Фиктивная галерея. Экспедиция // Terra incognita. – 1997. - № 6. – С.35-37.
26. Михалкович В. Изобразительный язык средств массовой коммуникации. – М., 1986.
27. Михалкович В. Очерки теории телевидения., 1996.
28. Назаров М.М. Массовая коммуникация в современном мире. М., 2000. – С. 50 - 61.
29. Новая визуальность // Художественный журнал – М., 2001. - № 5. – С. 12-17, 26-32, 44-45, 50-51, 56-61.
30. Орлов А.М. Аниматограф и его анима. Психогенные аспекты экранных технологий. – М., 1995.
31. Паркинсон Д. Кино. М., 1996.
32. Петрова О. Мистецтвознавчі рефлексії. – К., 2004.
33. Петровская Е. Антифотография. М: Три квадрата, 2003.
34. Подорога В. Феноменология тела. М: Ad Marginem, 1995.
35. Сильваши Т. Чистая живопись // Современное визуальное искусство. – 2003. - № 1. – С. 8-10.
36. Современный экран: теория, методология, процесс. – СПб., 1992.
37. Строеение фильма: антология переводов. – М., 2002.
38. Флюссер В. За философию фотографии. – СПб., 2008.
39. Фрейд З. Художник и фантазирование. М: Республика, 1995.
40. Хайдеггер М. Исток художественного творения // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. М: Изд-во Московского Ун-та, 1987.
41. Человек и его символы / Под ред. К.Г. Юнга. – СПб, 1996.
42. Чміль Г.П. Екранна культура: плюральність проявів. – Харків, 2003.

Додаткова література:

1. Барт Р. Мифологии. – М., 1996.
2. Бове К.Л., Арэнс У.Ф. Современная реклама. М., 1995.

3. Деррида Ж. Голос и феномен. – СПб., 1999.
4. Жижек С. То, что вы всегда хотели знать о Лакане, но боялись спросить у Хичхока. – М., 2004.
5. Кафтанжиев К. Тексты печатной рекламы. – М., 1995.
6. Кракауер З. Природа фильма // Искусство кино. – 1972.
7. Лесли Р. Поп-арт. Новое поколение стиля. – М., 1998.
8. Орлов А.М. Духи компьютерной анимации. – М., 1993.
9. Пелевин В. Generation “П”. – М., 2003.
10. Подорога В.А. Материалы к психобиографии С.М. Эйзенштейна. // Автобио-графия. К вопросу о методе. Тетради по аналитической антропологии. – М., 2001. – С. 11-140.
11. Подорога В.А. Постмодернизм и культура. – М., 1991.
12. Саппак В. Телевидение и мы. – М., 1988.
13. Тарковский А. Лекции по кинорежиссуре // Искусство кино. – 1990. - № 7. – С. 83-91.
14. Фрейлих С. Теория кино от Эйзенштейна до Тарковского. – М., 1992.
15. Эйзенштейн С. Нравнодушная природа. // Собр. соч. в 6-ти томах. М: Искусство, 1965-1971, т. 3.

Интернет-ресурсы:

Международный журнал исследований культуры / International Journal of Cultural Research. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.culturalresearch.ru ;
www.mediaphilosophy.ru;
www.intelros.ru;
www.for-ua.com;
<http://artukraine.com.ua>
www.pinchukartcentre.org.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ